

Vári György*

A KEDÉLY MINT VILÁGNÉZET

– Kálmán C. György emlékére –

Kálmán C. György ironikus alkat volt, ez mindenki számára, aki olvasta vagy ismer-
te, nyilvánvaló. Iróniája azonban világnézet is volt, egy korszak világnézete, csak ő,
személyesen, bölcsőbb és szerethetőbb volt korszakánál, amelyet fájdalmasan rövid
földi tartózkodása ellenére jóval túlél.

Világosság, áttekinthetőség, irónia, *understatement*. Ezek munkáinak – az alkalmi
kritikától az átfogó tanulmányig, ha ugyan hitt abban, hogy bármi volna, ami nem
alkalmi és átmeneti – általános stílári jegyei, angolszász műveltség, orientáció, íz-
lésvilág- és karakterlenyomatai, miközben mégis sajátossá, összetéveszthetetlené
tették figuráját. Nagyon igyekezett elkerülni, hogy állítson valamit, tanárként és
kutatóként egyaránt. Hiszen állítani – legalábbis rengeteg megszorítás nélkül – min-
dig általánosítás, ismeretelméleti óvatlanság, ezernyi nem tisztázott és problémás,
mindig, szükségszerűen problémás előfeltevés eredménye lehet csak, tévedés és rá-
adásul nagyképűség. Kizárás és talán agresszió is. Ő az ilyesmit nem szerette. Halk
volt, derűs, mosolygós és látszólag maradéktalanul kiegyensúlyozott. Válaszolni, ezt
rendszeresen csinálta irodalomelméleti tárgyú írásaiban is, úgy szeretett, hogy rá-
világított a kérdés mögött meghúzódó, igazolhatatlan előfeltevésekre. Mintha azt
hitte volna, hogy a dolgok egyszerűen túlságosan sokfélék és bonyolultak ahhoz,
hogy le lehessen írni, át lehessen látni őket, ezért nem tartott lehetségesnek átfogó
irodalomelméletet, csak „rongyosat”. Ez is jellemző vicce, ez a kötet cím, amely egy-
felől a *Csárdáskirálynő* híres slágerére (*Te rongyos élet*) utal, valamire a közkultúra
mindig kéznél lévő készletéből, hogy jelezze, dehogyszóval komoly dolgokról,
az Isten mentsen meg attól, másfelől meg azt mondja, a sláger igazat szól, az élet, a
gyakorlat ellentmondásos, problémás, vonzó és rémes egyszerre, tehát az elmélet
sem lehet másmilyen, a megértés sem. Ez tette lehetővé végtelen előékenységet
tanárként, figyelmét, azt, hogy mindent egyformán lehetségesnek, a sokféleség egy
aspektusának látott, hogy irtózott a tanárszerep félreértésével járó önkomolyanvételtől.
Végtelenül nyitott tudott lenni, mert alkata, kedélye ráadásul harmóniában volt éle-
te és pályája delén a korszellemmel, ami egy hozzá hasonló, született nonkonformis-
tának ajándék és védelem is. Kedves volt, figyelmes, nagyvonalú, öröm volt a köze-
lében lenni, kár, hogy csak egy hosszú átmenet idejére volt tanár, nem egész aktív
életében.

A korszellem is szkeptikus volt a késő '80-as, '90-es években, a 2000-es évek elején,
mindenféle hiteken és meggyőződéseken és csalódásokon túli, bölcs, derűsen rezig-
nált és ironikus, illetve fölényes. Ami soha nem volt pedagógusként, fölényeskedő,

* A szerző a Zsidó Múzeum és Levéltár kommunikációs munkatársa.

az gyakorta volt szellemes és csípős publicisztikáiban, amikor kedélye és világnézete, a liberalizmus ellen lépett fel a „vaskalaposság”, kirekesztés, világnézeti türelmetlenség, nevetséges és inadekvát küldetéstudat és a belőle eredő agresszió, amelyeknek tényleg kérlelhetetlen ellenfele volt. Azokkal szemben, akik fölött neki volt némi hatalma, soha, a hatalmon lévőkkel szemben azonban gúnyos volt, ha szélsőségesen önmaga volt, írásaiban ilyenkor inkább vonzóan léha: a probléma körbejárása helyett beírta a téves előfeltevések leleplezésével, néhány okos ötlettel, merre lehetne továbbmenni, utak kijelölésével, amelyeket nem járt be mindig, inkább előre elvetett szellemes ellenérveket próbálgatva, végül legyintett, hát mindegy, bonyolult. Bármit megtett volna, hogy elkerülje az autoriter és patetikus gesztusokat, úgy érezhette, a pátoz mindent, minden rosszat igazolhat, akárcsak a művészetben a blöff, a giccs. Ez volt az ő konzekvensen, beszédben és írásban is érvényesített stiláris politikája, ez volt korszerűsége és nonkonformizmusa egyszerre, imádott tekintélyes intézmények ünnepélyes diskurzusaiba beleszólni, szerette bosszantani ezek reprezentánsait, és ez szép volt, szép volt az Akadémia elleni kis háborúja, amelyért elég nagy árat fizetett, de mindenki azt gondolta, megérte neki. Őt cím, rang, pénz, kóvéd ügysem érdekli. Pedig a kóvéd, az elismerés, ahogy idősebb lett, ahogy kezdett lassan távolodni a világtól, alighanem egyre jobban érdekelhette.

Publicisztikai másodvirágzásában már egyre jobban érezhető a keserűség, miközben irodalomtörténeti munkája egyre elmélyültebbé, jelentősebbé válik, mintha most érnének be éppen egy páratlanul eredeti, rengeteg helyről tájékozódó, féktelen és játékos, radikálisan nyitott elme megfontolásai. És ekkoriban, az utolsó években válik egyre láthatóbbá a közösségi médiában, ez Facebook-dohogásainak korszaka. Most talán annak a lenyomataként lehetne olvasható mindez, hogyan nem tud egy elsötétülő kedélyű, idősödő, magányosodó ember komoly és fájdalmas dolgokról beszélni, mintha egy nyelv hiányának lennének a dokumentumai a még mindig nagyon sokak által szeretett Facebook-bejegyzések. Amikor a hozzá közel állók, a felesége és az öccse haláláról számol be, mindig rövid, rendkívül fegyelmezett és visszafogott, kerüli az önsajnálatot és végtelenül szemérmesen hallgat a fájdalomról, miközben beszél a szeretetről egy egész kicsit, jelzésszerűen. Azok, akik nem ismerték személyesen már ekkoriban, nem tudhatták, nem tudhattuk, mekkora baj van valójában. Tiltotta stiláris politikája, amelyhez személyes ügyeinek nyilvános tárgyalásakor, a Facebook-bejegyzésekben hú maradt, hogy panaszkodjon, a panasz az önkomolyanvételt és a pátozst kísértette volna. A türelmetlenség a világ iránt, egy kedély átfelműködésének sejthető története, az elkeseredés inkább dühös aktuálpolitikai cikkekben, ingerült pártpolitikai megjegyzésekben mutatkozott meg. Még mindig csillogóan szellemes volt, még mindig nem volt idős tulajdonképpen. Soha nem volt, nem lett idős, pedig egykori, derűsen szkeptikus kedélyének nagyon jól állt volna. Az lett volna jó, hogy idős mester legyen, sokat látott, egykedvűen pipázó, mindent megértő bölcs. Így kellett volna lennie, megérdemelte volna, hogy betölthesse ezt a szerepet.

Rengeteg kérdést kell majd alaposan végiggondolniuk azoknak, akik a magyar irodalomtörténész, az irodalomteoretikus, a kritikus által ránk hagyott örökséget veszik majd szemügyre, számtalan ajtót nyitott ki, felvetései, ötletforgácsai komoly disszertációkat ígérnek, írásainak hangja közvetlen és inspiráló, meghív a beszélgetésbe. Nagyszerű dolog így írni bonyolult dolgokról, irodalomról, irodalomelmélet-ről. Habitusának legvonzóbb vonásai élete nagy időszakában nemzedékek számára hatottak felszabadítóan, ha csak ez maradt volna meg belőle, az is bőven elég volna. De épp ez az, ami a legkevésbé dokumentálható, még ha a halálát követő Facebook-vallomások az oldalán adnak is minderről valamiféle képet.

Felnőni – ahogy minden más is az életben – borzasztó nehéz. Jó, ha egy ilyen okos, vicces, eredeti és korlátlanul nyitott, elfogadó ember várja ennek a feladatnak a kapujában azokat, akik szövegek olvasásával, tanításával, továbbírásával, közvetítésével szeretnék tölteni majd az életüket és megtanítja őket lassan, figyelmesen olvasni és kételkedni önmagukban, kételkedni anélkül, hogy a gyanakvás szelleme úrrá lenne rajtuk. Kálmán C. György mindent összevéve – a szó tág értelmében – nagy lélekvezető volt többek között és egyebek mellett, félig-meddig talán akarata ellenére.

Legyen áldás emlékéen, adhassa tovább ki-ki, amit egy kivételesen szerencsés és rövid periódusban kaphatott tőle.